

Strategic Planning of Public Spaces in Order to Promote and Benefit from Social Interactions, Case Study: District 10 of Tehran Municipality Samaneh

Jalilisadrabad¹ | Somayeh Jalilisadrabad²

1. Corresponding author, Assistant Professor of Regional & Urban Planning, School of Architecture & Environmental Design, Iran University of Science & Technology, Tehran, Iran. E-mail: S_Jalili@iust.ac.ir

2. Ph.D. Student of Urban Planning, Art Faculty, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

E-mail: Jalili_s@modares.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received 2022/05/13 Received in revised 2022/12/19 Accepted 2023/01/24 Pre-Published 2023/01/24 Published online 2025/03/21 Keywords: Urban Space, Social Interactions, Social Interactions in Urban Spaces, District 10 of Tehran Municipality	Public spaces and social interactions have a reciprocal relationship. The rapid urbanization, limited land availability, and neglect of these spaces in urban development initiatives have resulted in a scarcity of open and green areas per capita, consequently reducing social interactions. District 10 of Tehran, as the most densely populated area, suffers from a lack of both quantity and quality in public and open spaces. Furthermore, issues such as physical deterioration, disrupted urban landscapes, a high tenant rate, low social security, and a transient population have further diminished the quality of existing public spaces and the level of social interaction in this particular district. Hence, the aim of this study is to explore the potential for enhancing public spaces in order to promote social interactions in District 10 of Tehran. The chosen research methodology is descriptive-survey, with data collected through documentary and field studies. The SWOT and QSPM techniques have been employed for analysis. The findings reveal that various factors play a significant role in facilitating social interaction in public spaces. These factors include the diversity of activities, integration of land use, social inclusion, accessibility to public transportation, social security, memorability, safety, engagement of all senses, readability, visibility, flexibility, availability of urban furniture, materials used in urban furniture and pavements, climate comfort, and environmental health. Moreover, creating favorable conditions for the presence of children and the elderly would lead to increased supervision and social security. The superior scenario proposes a set of strategies, including aggressive strategies (SO1: Enhancing social security in existing public spaces, SO2: Promoting the development of open and green spaces on a per capita basis, SO4: Establishing local hangout spots and micro spaces for community gatherings, SO5: Allocating multicultural and artistic spaces, sports venues, etc.) and conservative strategies (ST1: Repurposing inactive municipal-owned spaces, ST2: Encouraging greater citizen participation in social activities). Ultimately, six prioritized strategies are identified, resulting in the formulation of 18 policies and 31 action plans.

Cite this article: Jalilisadrabad, Samaneh., Jalilisadrabad, somayeh (2025). Strategic Planning of Public Spaces in Order to Promote and Benefit from Social Interactions, Case Study: District 10 of Tehran Municipality. *Journal of Applied Researches in Geographical Sciences*, 25 (76), 262-283. DOI: <http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.76.15>

© The Author(s). Publisher: Kharazmi University.

DOI: <http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.76.15>

Extended Abstract

Introduction

The ability of green spaces to attract citizens has positioned them as potential contributors to social capital formation. Their inclusion as a fundamental requirement in urban development programs signifies the recognition of these spaces in enhancing the sociocultural status of cities. Public spaces and social interactions have a reciprocal relationship. The rapid expansion of cities, limited land availability, and inadequate attention given to these spaces in urban development programs have resulted in a scarcity of open and green areas per capita, consequently reducing social interactions. District 10 of Tehran Municipality, known for its high population density, also confronts a shortage of various services, including public spaces, open spaces, and green spaces. Additionally, physical exhaustion, disturbances in the urban landscape, and a high rate of tenants, along with a changing nature of the resident population due to housing scarcity and affordability, have diminished the level of social interaction in the area compared to other parts of Tehran. Therefore, the purpose of this study is to investigate the potential for the evolution of public spaces in District 10 of Tehran as a means to promote social interactions.

Material and Methods

The research methodology employed in this study is descriptive survey. Data has been gathered through documentary research, field studies, interviews, as well as the utilization of SWOT and QSPM techniques for analysis. Within this methodology, SWOT factors are assigned weights, and subsequently strategies are compared and prioritized in accordance with these factors.

Results and Discussion

The findings indicate that various factors, such as the range of activities available, integration of land uses, social inclusivity, access to public transportation, social security, memorability, safety, engagement of all senses, readability, visibility, flexibility, urban furniture, materials used for urban furniture and pavements, climate comfort, and environmental health, play a crucial role in enhancing social interaction within public spaces. Field observations suggest that Area 1 has a higher quantitative per capita green space, but it faces qualitative challenges due to inadequate distribution and location. Areas 2 and 3 have several small gardens, but they lack the required quantitative per capita open and green spaces, necessitating appropriate planning. Developing public spaces poses challenges due to limited area, high population density, and scarcity of vacant land at the regional level. Priority should be given to the development of spaces such as Zainabiya lands, Navab highway margin, and South Karun Street, as they are owned by the municipality. Furthermore, the primary issue in most public areas of District 10 of Tehran municipality is social disturbances, including the presence of drug addicts and decreased social security for women and children.

Kharazmi University

Journal of Applied Researches in Geographical Sciences

Print ISSN: 2228-7736

Online ISSN: 2588-5138

<https://jgs.khu.ac.ir/>

Conclusion

Given the presence of playground facilities for children and adolescents, integration of diverse land uses, and the availability of restaurants and coffee shops, these factors contribute to the attractiveness of public spaces and urban furniture for various populations. Furthermore, these spaces offer convenient shade for the elderly. By organizing special activities for them, such as morning exercise sessions, it is possible to enhance social surveillance and improve security. In an ideal scenario, a combination of proactive strategies (SO1: Enhancing social security in existing public spaces, SO2: Promoting the creation of open and accessible spaces on a per capita basis, SO4: Developing local hangouts and small gathering spaces for the community, SO5: Allocating multicultural and artistic spaces, sports venues, etc.) and conservative strategies (ST1: Repurposing existing inactive municipal spaces, ST2: Increasing citizens' social participation) can be implemented. Finally, in order to realize these six prioritized strategies, a total of 18 policies and 31 action plans have been formulated.

برنامه‌ریزی راهبردی فضاهای همگانی به منظور ارتقاء و بهره‌گیری از تعاملات اجتماعی، نمونه مطالعاتی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران

سمانه جلیلی صدرآباد^۱، سمیه جلیلی صدرآباد^۲

۱. نویسنده مسئول، استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران. رایانامه: s_jalili@iust.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری رشته شهرسازی، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

رایانامه: Somayehjalili2012@Gmail.com

چکیده	اطلاعات مقاله
فضاهای همگانی و تعاملات اجتماعی دارای رابطه دو سویه می‌باشند. در حالی که رشد متراکم شهرها، کمبود زمین و عدم توجه به این فضاها در برنامه‌های توسعه شهری منجر به کمبود سرانه فضای سبز و باز و کاهش تعاملات اجتماعی شده است. منطقه ۱۰ شهر تهران به‌عنوان پرتراکم‌ترین منطقه در این کلان‌شهر، دارای کمبود کمی و کیفی در فضاهای همگانی و باز می‌باشد؛ و مسائل دیگر همانند فرسودگی کالبدی، آشفته‌گی در منظر شهری، بالا بودن میزان اجاره‌نشینی، امنیت اجتماعی پایین و شناور بودن جمعیت ساکن، موجب کاهش کیفیت فضاهای همگانی موجود و سطح تعاملات اجتماعی شده است. در این راستا هدف این پژوهش بررسی امکان تحول فضاهای همگانی به منظور ارتقاء تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ می‌باشد و استراتژی آن توصیفی-پیمایشی است. داده‌ها با روش مطالعات اسنادی و میدانی جمع‌آوری و جهت تجزیه و تحلیل از تکنیک SWOT و QSPM استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که تنوع‌پذیری فعالیت‌ها، اختلاط کاربری، همه‌شمولی اجتماعی، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، امنیت اجتماعی، خاطره‌انگیزی، ایمنی، بهره‌گیری از تمام حواس، خوانایی، دید و منظر مناسب، انعطاف‌پذیری، مبلمان شهری، نوع بدنه و کف، آسایش اقلیمی و بهداشت محیط مؤلفه‌های اثرگذار در ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی می‌باشند و شرایط و فعالیت‌های مناسب برای حضور کودکان و سالمندان منجر به افزایش نظارت و امنیت اجتماعی می‌شود. سناریوی برتر شامل راهبردهای تهاجمی (SO1): ارتقاء امنیت اجتماعی در فضاهای همگانی موجود، SO2: ارتقاء سرانه فضای سبز و باز، SO4: توسعه پاتوق‌های محلی و ریزفضاها جهت تجمع اهالی، SO5: تخصیص فضاهای چندمنظوره فرهنگی، هنری، ورزشی و... و محافظه‌کارانه (ST1): استفاده مجدد از فضاهای غیرفعال در تملک شهرداری، ST2: افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان) می‌باشند و در نهایت جهت تحقق‌پذیری آن‌ها ۱۸ سیاست و ۳۱ برنامه اقدام تدوین شده است.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۰۴ تاریخ پیش‌انتشار: ۱۴۰۱/۱۱/۰۴ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۴/۰۱/۰۱ کلیدواژه‌ها: فضای همگانی، تعاملات اجتماعی، تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی، منطقه ۱۰ شهرداری تهران.

استناد: جلیلی صدرآباد، سمانه؛ و جلیلی صدرآباد، سمیه (۱۴۰۴). برنامه‌ریزی راهبردی فضاهای همگانی به منظور ارتقاء و بهره‌گیری از تعاملات اجتماعی، نمونه مطالعاتی: منطقه ۱۰ شهرداری تهران. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۵ (۷۶)، ۲۸۳-۲۶۲

<http://dx.doi.org/10.61186/jgs.25.76.15>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه خوارزمی تهران.

مقدمه

فضاهای همگانی در شهرها یکی از متغیرهای اصلی تعیین‌کننده و شکل‌دهنده به کنش‌ها و تعاملات اجتماعی شهروندان می‌باشند. این فضاها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که برقراری تعاملات سازنده را ممکن سازند؛ درواقع این فضاها محیط مناسبی جهت ارتباط فرد با دیگران را فراهم می‌سازد و در تعامل افراد با یکدیگر و توسعه روابط فردی و اجتماعی نقش مهمی دارد (دهقان و همکاران ۱۳۹۵، ۱۱۱). این فضاها نقش بسزا و مؤثری در تقویت ابعاد فرهنگی و اجتماعی شهرها داشته و می‌توان گفت که مکان‌هایی هستند نه فقط کالبدی و فیزیکی، بلکه برای برقراری ارتباطات شهروندی و تعاملات اجتماعی با ارزش می‌باشد. قابلیت جذب مردم توسط فضاهای همگانی سبب شده است تا از این‌گونه فضاها به‌عنوان ظرفی برای شکل‌گیری سرمایه اجتماعی یاد شود و از سوی دیگر مکانی مهم حتی برای شکل‌گیری مراسمات آیینی باشد که خود موجب افزایش ارتباطات، همبستگی، سرمایه اجتماعی و حضور افراد در فضا می‌شود. علاوه بر این فضاهای همگانی می‌توانند امکان حضور برای همه شهروندان از جمله افراد کم‌درآمد را فراهم کنند. به همین دلیل، می‌توان گفت این فضاها علاوه بر ارتقاء کیفی شهر، در افزایش عدالت شهری نیز تأثیر مستقیم دارند؛ بنابراین بازتعریف و بازتولید فضاهای همگانی به‌عنوان بستر زندگی جمعی و اجتماعی شهروندان اهمیت زیادی در طراحی و توسعه شهری پیدا کرده است.

پیش از انقلاب صنعتی و در شهرهای سنتی در کشورهای مختلف، اندازه و تناسب و عناصر مختلف شهر بر مبنای مقیاس انسانی و الگوی جابجایی‌ها بر اساس حرکت فرد پیاده بود، یعنی او این اندازه و فاصله‌ها را تعیین می‌کرد (قریب، ۱۳۸۳: ۱۸). طی گذشت زمان با مطرح شدن اتومبیل و دیدگاه‌های کارکردی صرف به مسئله خیابان‌ها، میدان‌ها و فضاهای شهری و همگانی، انسان پیاده به حاشیه رانده شده و فضاهای شهرها برای حرکت سریع و همچنین اتومبیل تغییر یافتند و از سوی دیگر سیاست‌های منطقه‌بندی و تفکیک عملکردها و کاربری‌های مختلف در دوران مدرن باعث از دست رفتن پویایی و حیات شهرها شد که حاصل آن وجود شهرهایی با تقسیم مناطق همگن، جدایی طبقات اجتماعی از یکدیگر و حذف فعالیت‌های متنوع از شهر بود که نتیجه‌ای جز از میان رفتن سرزندگی و حیات بخش‌های مرکزی شهرها نداشت (قربانی و جام کسری، ۱۳۸۹: ۵۶) که این موضوع موجب از دست رفتن تعاملات شهروندی و ارتباطات اجتماعی در شهرها گردید و متأسفانه این مسئله حل نشده باقی مانده و می‌توان گفت که؛ اکنون، فقدان فضاهای همگانی سرزنده از مسائل اساسی در شهرها و به‌خصوص در شهرهای کشور می‌باشد. همان‌گونه که اشاره شد همچنان دیدگاه‌های استفاده اقتصادی حداکثری از فضا و همچنین منطقه‌بندی‌ها و نقش بالای اتومبیل در برنامه‌های توسعه شهری وجود دارد. سبک و شیوه زندگی انسان امروزی نیز که میل به زندگی خصوصی‌تر و در شهرهای بزرگ‌تر دارد در ایران کاملاً قابل مشاهده می‌باشد به طوری که ارتباطات شهروندی گذشته که در شهرهای سنتی ایران وجود داشته امروزه در شهرهای بزرگ و کلان‌شهرهای کشور خصوصاً تهران مشاهده نمی‌شود و بعضاً حتی افراد علاقه‌ای به این‌گونه ارتباطات در این شهرها ندارند. از دیگر مواردی که موجب کاهش و یا از دست رفتن تعاملات اجتماعی در شهرهای کشور شده می‌توان به توسعه خدمات دیجیتال و فناوری‌های نوین و به‌کارگیری آن در شهرها، فرسودگی و ازدحام فضاهای درونی شهرها، مشکلات اقتصادی و زندگی فردی و ... اشاره کرد. از طرفی، در گذشته شهرهای ایرانی به دلیل توجه به سلسله‌مراتب فضایی و وجود فضاهای مختلف (عمومی، نیمه عمومی و خصوصی) تعاملات اجتماعی متفاوتی شکل می‌گرفت؛ اما در حال حاضر با عدم رعایت سلسله‌مراتب فضایی در شهرها، کم‌رنگ شدن مفهوم خانه و جایگزین شدن زندگی آپارتمان‌نشینی به جای آن، نیاز به فضاهای همگانی بیش از پیش احساس می‌شود؛ چرا که لازمی زندگی سالم در شهرها ارتباطات و تعاملات اجتماعی مثبت در فضاهای همگانی شهر می‌باشد. لذا این پژوهش به دنبال بررسی زمینه‌های تحول فضاهای همگانی در راستای ارتقاء تعاملات اجتماعی شهروندان و ارتباط دو سویه این دو مفهوم می‌باشد.

در این میان منطقه ۱۰ شهرداری شهر تهران از نواحی مسکونی فشرده با تراکم جمعیتی بالا می‌باشد. این منطقه یکی از کم برخوردارترین مناطق شهر تهران در زمینه فضاهای باز، عمومی و سبز می‌باشد. در کنار مسئله‌ی تراکم، کم بودن میزان فضاهای باز، عمومی و همگانی در این منطقه؛ مسئله تعداد مهاجران، فرسودگی کالبدی، آشفستگی در سیما و منظر شهری،

بالا بودن میزان اجاره‌نشینی و شناور بودن جمعیت ساکن به دلیل ریزدانی و ارزانی مسکن در مقایسه با سایر مناطق شهر تهران منجر به کاهش سطح سرمایه‌های اجتماعی و تعاملات اجتماعی در این منطقه شده است. علاوه بر این؛ عدم وجود امنیت کافی به دلیل وجود آسیب‌های اجتماعی موجود در منطقه اعم از کارتن‌خوابی، اعتیاد و فروش مواد مخدر در فضاهای همگانی منجر به حضور کمرنگ ساکنان، قشرهای خاص از جمله زنان و کودکان و ... در پارک‌ها و فضاهای همگانی شده است؛ بنابراین بررسی زمینه‌های بهره‌مندی، ایجاد تحول در فضاهای همگانی و شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها موجود در منطقه جهت برنامه‌ریزی راهبردی در راستای ایجاد فضاهای همگانی سرزنده و جذاب در کنار تجهیز و ارتقاء کیفی فضاهای همگانی موجود که می‌تواند نقشی اساسی در ارتقاء کیفیت زندگی در این منطقه را به دنبال داشته باشد؛ موردتوجه قرار گرفته شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این بخش به منظور استخراج ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش، مبانی نظری مرتبط با پژوهش شامل مفهوم تعامل اجتماعی، فضاهای همگانی، عوامل مؤثر بر کیفیت محیط شهری و عوامل مؤثر بر ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی مورد مطالعه و در قالب فضاهای همگانی، بستر شکل‌گیری تعاملات اجتماعی آورده شده است. همچنین نمونه‌های موفق جهانی مورد مطالعه و مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر ارتقا تعاملات اجتماعی در آن‌ها استخراج شده است.

فضای همگانی، بستر شکل‌گیری تعاملات اجتماعی

فضاهای همگانی در شهرها به فضاهایی اطلاق می‌شود که در آن شهروندان نیازهای خصوصی و عمومی خود را در آن برآورده می‌کنند. از این‌رو در جریان زندگی اجتماعی مردم در این فضاها همواره یک تعادل میان رفتارهای عمومی و خصوصی برقرار می‌باشد (حاتمی و ذاکر حقیقی، ۱۳۹۷: ۸ برگرفته از والزر ۱۹۸۶) در واقع فضای شهری به‌عنوان یکی از اجزای شهر و عرصه‌های عمومی تلقی می‌شود که تجلی‌گاه فعالیت‌های جامعه شهری می‌باشد. این عرصه‌ها به‌واسطه ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی، می‌توانند زمینه رشد و پیشرفت جامعه مدنی را فراهم آورند (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷). کرمونا بر این باور است که فضاهای عمومی شهری، مکان‌ها و محیط‌های اجتماعی هستند که به‌عنوان سربانی برای رفتار و نمایش زمینه‌ای مشترک و خنثی برای تعامل اجتماعی اختلاط و ارتباط و مرحله‌ای برای معرفت اجتماعی، پیشرفت شخصی و تبادل اطلاعات عمل می‌کند (کرمونا و همکاران، ۲۰۰۳: ۲۱۹-۲۲۱).

فضای همگانی تنها یک مفهوم کلیدی نیست، بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت‌های شهری را نیز در برمی‌گیرد؛ یعنی کالبدی از شهر را تجسم می‌کند که مکان برقراری فعالیت‌های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی می‌باشد. بر این اساس وظایف فضای همگانی را می‌توان ابزاری جهت ارتباطات و مراودات شبکه‌های اجتماعی؛ مکانی برای رویارویی و مراسم شهروندی و مدیریت و هماهنگ‌سازی فعالیت‌های شهروندی بیان کرد. به بیانی دیگر، فضاهای همگانی ظرف فعالیت‌های شهری و بستری برای تعاملات اجتماعی و زمینه‌ساز شکل‌گیری سرمایه اجتماعی به شمار می‌آیند (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰ برگرفته از یان گل^۱، ۱۹۸۷).

هریک از نظریه‌پردازان در بیان خصوصیت‌های این فضاها، مفهوم خاصی را به کار گرفته‌اند. به‌عنوان مثال، "پلیارد"^۲ هدف نهایی طراحی شهری را خلق محیط‌هایی به‌منظور پرورش حس آسایش و شکل‌گیری روابط اجتماعی می‌داند (لنارد و لنارد^۳، ۱۹۹۳: ۴). "کالن"^۴ به حس اکتشاف و جذب رازآمیزی در فضاهای شهری ضمن یکپارچگی در کلیتی منسجم توجه می‌کند. او هدف طراحی شهری را ارتقای کیفیت‌های زندگی اجتماعی شهروندان و همچنین لزوم توجه هماهنگ به فرم و ساختار

^۱.Jan Gehle, 1987.

^۲.Donald Epilard

^۳.Leonard

^۴.Gordon Cullen, 1961.

شهر و عوامل انسانی می‌داند (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱ برگرفته از کالن، ۱۹۶۱). "گاسلینگ^۵" تغییر پارادایم‌ها و ارزش‌ها در دیدگاه نسبت به شهر را برای ارتقای تعامل اجتماعی در فضاهای شهری با محوریت شهروندان ضروری می‌داند (علیمردانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۱ برگرفته از گاسلینگ، ۱۹۹۶). فضاهای عمومی و همگانی در برگزیده چهار عنصر اساسی: ساکنان یا عابران، عناصر انسان‌ساخت (کالبدی و فعالیتی)، روابط (میان افراد و عناصر یا میان عناصر) و زمان می‌باشد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶) از طرفی تعامل اجتماعی به معنای ایجاد رابطه بین دو نفر یا بیشتر است که منجر به واکنشی میان آن‌ها می‌شود و این نوع واکنش برای هر دو طرف شناخته شده است. بنابراین روابط بدون معنا در زمره این تعریف قرار نمی‌گیرند. البته تعاریف دیگری نیز برای تعاملات اجتماعی وجود دارد به‌عنوان نمونه، تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت‌های متناسب و در نتیجه نقش‌پذیری مردم در فضا و عضویت آن‌ها در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی است (دانشپور و چرخیان، ۱۳۸۶: ۲۲). اما آنچه ما در جوامع امروزی شاهد آن هستیم کاهش سطح ارتباط افراد با یکدیگر است. چنان‌که با افزایش اندازه و وسعت شهرها، سرعت، تراکم و ... مدنیت، شهروندی و روابط اجتماعی به‌عنوان اصول اولیه شهری تضعیف شد. به‌این ترتیب احساس جمعی اجتماع‌های محلی و وابستگی‌های احساسی به یک مکان در حال ناپدید شدن است (بهزادفر و طهماسبی، ۱۳۹۲: ۱۸ به نقل از هافمن^۶، ۲۰۰۶). شناخت کافی از انسان و نحوه ارتباطش با سایرین و چگونگی آن می‌تواند در شکل‌دهی محیط برای برقراری بیشتر تعامل و ارتباط نیز مؤثر باشد (بهزادفر و طهماسبی، ۱۳۹۲: ۱۸).

از سویی جیکوبز بر نقش فضاهای عمومی شهری در ایجاد تعاملات اجتماعی تأکید می‌کند و به باور او آنچه که از یک شهر در ذهن بیشتر می‌ماند فضاهای عمومی و همگانی شهر به‌ویژه خیابان‌ها و پیاده‌روهاست که افزایش نشست‌وبرخاست و امنیت پیاده‌رو تأثیر وارونه‌ای بر جدایی و تبعیض نژادی دارد (پاکزاد، ۱۳۸۶: ۱۳۵)؛ بنابراین پیاده‌روها باید سرزنده باشند تا بتوانند ساکنان بیشتری را به خود جلب کنند. همچنین از نظر او برای سرزنده نگه داشتن خیابان باید تعداد خاصی عابر در پیاده‌روهای آن حضور داشته باشند ضمن اینکه تراکم بالا را به‌تنهایی برای سرزندگی کافی نمی‌داند (کاشانی جو، ۱۳۸۹: ۹۹). در ادبیات شهرسازی، رویکردهای مختلفی به فضاهای همگانی وجود دارد، یکی از این رویکردها تقویت تعاملات اجتماعی می‌باشد. نظریه‌های مطرح در این رویکرد مطابق جدول (۱) می‌باشد.

جدول (۱). نظریه‌پردازان با رویکرد تقویت تعاملات اجتماعی

نظریه پرداز	سال	عنوان متن / نظریه	مفاهیم کلیدی
هانا آرنت ^۱	۱۹۵۸	شرایط انسانی	قلمرو عمومی عامل اصلی برون‌گری و زندگی سیاسی و عمومی
پاول زوکر ^۱	۱۹۵۹	شهر و میدان	میدان عامل تبدیل جامعه به اجتماع نه صرفاً محل تجمعی افراد
جین جیکوبز ^۱	۱۹۶۱	مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی	پیاده‌روها عامل ایجاد امنیت و تقویت تعاملات اجتماعی
ویلیام وایت ^۱	۱۹۸۰	زندگی اجتماعی فضاهای شهری کوچک	تأکید بر نقش اجتماعی فضاهای شهری
یان گل	۱۹۸۷	زندگی در میان ساختمان‌ها	سه گروه فعالیت در فضای شهری؛ ضروری، انتخابی، اجتماعی
اولدنبرگ ^۱	۱۹۸۹	مکان خوب؛ کافه‌ها، کافی‌شاپ‌ها و دیگر پاتوق‌ها در قلب یک اجتماع	تأکید بر عرصه‌های عمومی شهر به‌عنوان مکان سوم (خانه و محل کار؛ مکان اول و دوم)
کلر کوپر مارکوس ^۱	۱۹۹۰	مکان‌های مردمی	ارزیابی محیط سکونت و معرفی فضاهای شهری هفتگانه

مأخذ: (کاشانی جو، ۱۳۸۹ - پاکزاد، ۱۳۸۴ - یانگل، ۱۹۸۷ - کرمونا و همکاران، ۲۰۰۳ - زوکر، ۱۹۷۰ - وایت ۱۹۸۰)

^۵ Goslinj

^۶ Huffman

مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر کیفیت فضای همگانی و ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی امروزه برای سنجش استفاده از فضاهای شهری همگانی تنها به مفاهیم کمی بسنده شده درحالی‌که بسیاری از مؤلفه‌های کیفی وجود دارند که می‌توانند در ارتقای سطح رشد این فضاها و افزایش تعاملات اجتماعی سودمند باشند. بسیاری از صاحب‌نظران از جمله جیکوبز، لینچ، بنتلی^۷ و غیره به بررسی مفاهیم کیفی در زمینه فضاهای شهری همگانی پرداخته‌اند که می‌تواند به‌عنوان یک معیار اصلی و راهنمایی جهت خلق فضاهای مؤثر در تقویت تعاملات اجتماعی باشد. برخی از مهم‌ترین شاخص‌های بررسی میزان کیفیت فضای شهری از دیدگاه صاحب‌نظران در جدول (۲) آورده شده است:

جدول (۲). مؤلفه‌های کیفیت فضای همگانی

مؤلفه صاحب‌نظران یا منابع	عملکردی سازگاری	نمودپذیری	تنوع و گوناگونی	امنیت پذیری	انعطاف‌پذیری	بهره‌ مندی	تناسبات	پایداری	کارایی
جین جیکوبز	لحاظ نمودن فعالیت‌های مناسب پیش از توجه به نظم بصری	نفوذپذیری توجه به خیابان‌ها	استفاده از کاربری‌های مختلط به لحاظ تنوع	اختلاط اجتماعی	انعطاف‌پذیری	خوانایی	تناسبات بصری	پایداری	کارایی
کوبین لینچ ^۸	-	دسترسی	-	سرزندگی کنترل و نظارت	سازگاری	معنی	-	-	کارایی عدالت
گرین ^۹	-	دسترسی و ارتباط	تنوع کاربری‌ها	سرزندگی	-	تناسب بصری عملکردی	-	-	-
هاتن ^{۱۰} و هانتز ^{۱۱}	-	نفوذپذیری	-	-	انعطاف‌پذیری	-	-	-	-
پانتز ^{۱۲} و کرمونا ^{۱۳}	-	نفوذپذیری	-	-	-	تداعی معانی خوانایی ادراک همگانی	-	-	-
ساوت ورث ^{۱۴}	-	-	-	-	-	خوانایی	مقیاس انسانی	-	-
بنتلی و همکاران	-	نفوذپذیری	گوناگونی	-	انعطاف‌پذیری	رنگ تعلق خوانایی حس مکان	تناسبات بصری	کارایی در مصرف انرژی نگهداری از	-

7. Ian Bentley

8. Kevin Andrew Lynch

9. Green

10. James Hutton

11. Hunter

12. Panther

13. Matthew Carmona

14. Worth

اکوسیستم پاکیزگی	-	-	تداوم و محصوریت	خوانایی هویت	سازگاری و تطابق	کیفیت عرصه همگانی	تنوع	سهولت حرکت	-	By design
-	-	-	تصویر ذهنی و آرامش	-	اجتماعی بودن	-	دسترسی و ارتباط	کاربری‌ها و فعالیت‌ها	-	p.p.s
کنش‌پذیری و کارکردپذیری	پاکیزگی و سبزی‌نگی	-	تصویر ذهنی خوب و راحت	-	اجتماع- پذیری	تنوع و گوناگونی	دسترسی- پذیری و هم پیوندی	-	-	کاتلین مدن
-	-	-	-	-	سرزندگی فضا	-	-	-	-	پاکزاد
آسایش اقلیمی، توجه به مسائل اقلیمی	محصوریت	خوانایی، سرزندگی،	-	-	-	-	تعریف ورودی، رعایت عرض معبّر	اختلاط کاربری، پیش‌بینی فعالیت‌های جذاب، فضاهای کانونی	-	دزفولی و نقی زاده، ۱۳۹۲

مأخذ: (برگرفته از رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۱ و حاتمی و ذاکر حقیقی، ۱۳۹۷)

همچنین مؤلفه‌ها و شاخص‌های استخراج شده از تجارب جهانی مطابق جدول (۳) است:

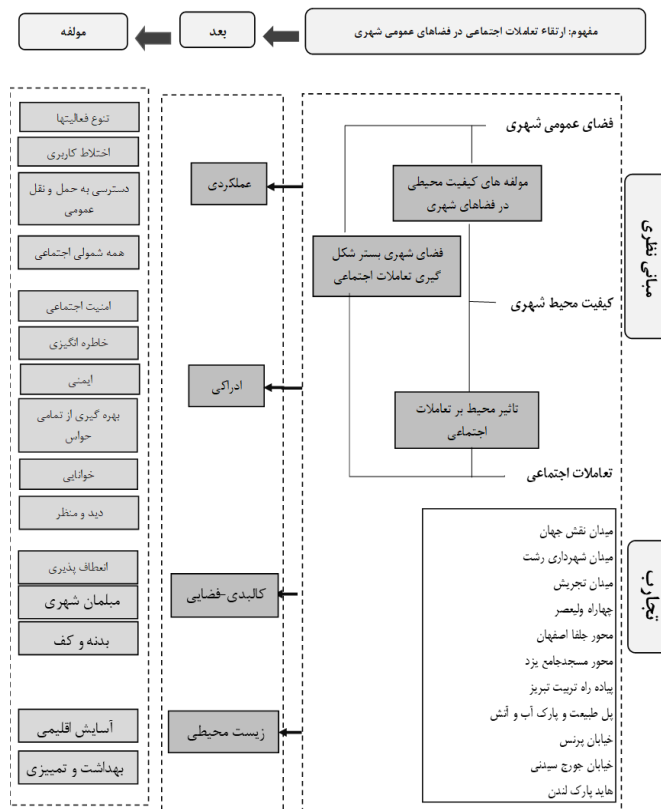
جدول (۳). مؤلفه‌ها و شاخص‌های مستخرج از تجارب جهانی

مؤلفه و شاخص	تجارب جهانی مورد مطالعه
دارای موقعیت مرکزی، نوع فعالیت، تنوع کاربری، امکان حضور گروه‌های اجتماعی، آسایش اقلیمی، وجود عناصر هویت‌بخش، میزان امنیت اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، وجود چشم‌انداز طبیعی و مصنوع، ایمنی عابر پیاده، دسترسی، کف‌سازی مناسب.	میدان نقش جهان
موقعیت مرکزی، نوع فعالیت، تنوع کاربری، رعایت تمیزی محیط، سایه‌اندازی مناسب میزان روشنایی، دسترسی و نفوذپذیری، وجود مبلمان شهری، وجود کاربری با مقیاس شهری.	میدان شهرداری رشت
نوع فعالیت، امکان حضور گروه‌های مختلف اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، وجود چشم‌انداز طبیعی و مصنوع، دسترسی.	میدان تجریش تهران و بقعه امامزاده صالح تهران
موقعیت جغرافیایی، نوع فعالیت، آسایش اقلیمی، میزان روشنایی، وجود عناصر شاخص، وجود چشم‌انداز طبیعی.	چهارراه ولیعصر تهران
نوع فعالیت، وجود عناصر شاخص، میزان روشنایی، میزان امنیت اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، ایمنی عابر پیاده، کف‌سازی، انعطاف‌پذیری فضا.	محور جلفا اصفهان
انعطاف‌پذیری، اختلاط کاربری، کف‌سازی، مبلمان شهری، دسترسی، ایمنی عابر پیاده، وجود نقاط مکث و پویا، امنیت اجتماعی، میزان روشنایی، وجود عناصر شاخص، محیط تمیز، نوع فعالیت، تنوع کاربری، موقعیت مرکزی.	محور مسجد جامع یزد
انعطاف‌پذیری، نوع فعالیت، تنوع کاربری، امکان حضور گروه‌های اجتماعی، آسایش اقلیمی، میزان روشنایی، وجود عناصر شاخص، محیط تمیز، وجود چشم‌انداز طبیعی، ایمنی عابر پیاده، انعطاف‌پذیری، مبلمان شهری، وجود تناسب بصری، دسترسی و نفوذپذیری.	پیاده راه تربیت تبریز

پل طبیعت و پارک آب‌آتش	نوع فعالیت، تنوع کاربری، امکان حضور گروه‌های مختلف اجتماعی، آسایش اقلیمی، محیط تمیز، میزان روشنایی، میزان امنیت اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، ایمنی عابر پیاده، چشم‌انداز طبیعی و مصنوع، مبلمان شهری، کف‌سازی، انعطاف‌پذیری، وجود کاربری جهانگردی و پذیرایی.
خیابان جورج سیدنی	موقعیت مرکزی، نوع کاربری، آسایش اقلیمی، وجود عناصر شاخص، روشنایی مناسب، وجود چشم‌انداز طبیعی و مصنوع، ایمنی عابر پیاده، کف‌سازی.
خیابان پرنسس	نوع کاربری، محیط تمیز، وجود عناصر شاخص و هویت‌بخش، میزان روشنایی، میزان امنیت اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، وجود چشم‌انداز طبیعی و مصنوع، ایمنی عابر پیاده، مبلمان شهری، وجود کاربری با مقیاس شهری.
هاید پارک لندن	موقعیت مرکزی، نوع کاربری، محیط تمیز، وجود عناصر هویت‌بخش، میزان امنیت اجتماعی، وجود نقاط مکث و پویا، مبلمان شهری.

مأخذ: (برگرفته از آقابرگ و متدین، ۱۳۹۴، رودسری و همکاران، ۱۳۹۶، پاک نژاد و لطیفی، ۱۳۹۷، ذاکر حقیقی، ۱۳۹۸، کارگر و قره بگلو، ۱۳۹۴، مهندسین مشاور معماری و شهرسازی فرهاد، ۱۳۹۱، کلانتری خلیل‌آباد و همکاران، ۱۳۹۵، زالی و دادفر، ۱۳۹۷، قره باقی و ذوالفقاری، ۱۳۹۴، حجتی، ۱۳۹۰، تشکری و مهربانی گلزار، ۱۳۹۷ و (Azami, 2018, Packetpark2019)

با توجه به ماهیت، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها در ۴ بعد ادراکی، عملکردی، کالبدی-فضایی و پایداری زیست‌محیطی مطابق مدل مفهومی در شکل (۱) دسته بندی شده‌اند.

شکل (۱). مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی

در این بخش ابتدا به بررسی محدوده مورد مطالعه پرداخته شده و در مرحله بعد داده و روش کار مورد استفاده در پژوهش بیان گردیده و در نهایت روایی و اعتبار پژوهش آورده شده است.

موقعیت منطقه مورد مطالعه

منطقه ۱۰ شهرداری تهران دارای فضاهای باز عمومی همچون فضاهای مذهبی، فضاهای سبز و پارک‌ها، خیابان‌ها و معابر است. از فضاهای همگانی مذهبی منطقه می‌توان به امامزاده معصوم (ع) اشاره کرد. همچنین امامزاده عبدالله (ع) از فضاهای

مذهبی عمومی منطقه ۹ شهرداری تهران، به دلیل نزدیکی به منطقه ۱۰ شهرداری تهران مورداستفاده ساکنین این منطقه نیز می‌باشد. فضاهای همگانی سبز و باز منطقه شامل: بوستان زنجان، بوستان آینه، بوستان شهدا، بوستان شهیدان باقری زند، بوستان چناران، بوستان برادران شهید بیات، بوستان باغ حکیم، بوستان شهیدان عسکری (نیلوفر)، پارک رضوان، پارک تهرانی، پارک عرب، پارک ۲۲ بهمن، بوستان هزار شهید، بوستان خانواده و فضای جمعی جی هستند. خیابان رودکی با کاربری‌های تجاری از دیگر فضاهای همگانی منطقه می‌باشد.

جمعیت منطقه در حدود ۳۲۷ هزار نفر و با تراکم ناخالص جمعیتی حدود ۴۰۰ نفر در هر هکتار بوده که از این حیث، تراکم جمعیتی آن چهار برابر حد استاندارد و دو برابر میانگین تراکم در شهر تهران است. زنان ۵۱ درصد و مردان ۴۹ درصد جمعیت این منطقه را تشکیل می‌دهند. حدود ۶ درصد جمعیت منطقه را گروه سنی ۱۹-۲۴ تشکیل می‌دهد و ۱۷ درصد جمعیت گروه سنی زیر ۱۵ سال هستند. ساختار سنی منطقه در بازه ۱۳۷۵-۱۳۹۵ نشان می‌دهد جمعیت کودکان رو به کاهش و جمعیت گروه سنی بالای ۱۵ سال رو به افزایش می‌باشد. در وضع موجود سالمندان ۸ درصد کل جمعیت را به خود اختصاص داده‌اند؛ اما ساختار سنی نشان می‌دهد جمعیت از سال ۱۳۷۵-۱۳۹۵ رو به پیری و در آینده نیاز به فضاهای عمومی برای این گروه سنی افزایش می‌یابد (وبسایت منطقه ۱۰ شهرداری تهران و سالنامه آماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۹۵). در منطقه ۱۰ شهرداری تهران، ناحیه ۱ به نسبت نواحی ۲ و ۳ دارای ساکنانی با سطح اقتصادی-اجتماعی پایین‌تر و مذهبی‌تر می‌باشد. همچنین مهاجرت‌پذیری این ناحیه در مقایسه با نواحی ۲ و ۳ بیشتر است. در ناحیه ۱ محله‌های قومی-قبیله‌ای با منشأ شهری شامل طالقانی‌ها، یزدی‌ها و خالدآبادی‌ها وجود دارد. اهالی طالقان ساکن در منطقه، دارای باغات در شهر طالقان بوده و برخی از آن‌ها به‌صورت بیلاق و قشلاق مابین تهران و طالقان در حال رفت‌وآمد هستند. در ناحیه ۲ از شرق به غرب (از سمت محله سلسبیل به سمت کارون جنوبی و هاشمی) افراد به لحاظ اقتصادی ضعیف‌تر با ریشه‌های قومی-قبیله‌ای ساکن هستند. در قسمت شرقی محله هاشمی آذری‌ها و در قسمت غربی آن زنجانی‌ها و اهالی بستان‌آباد به‌صورت پراکنده در سطح ناحیه ۲ سکونت دارند (زعفران‌کار، مصاحبه شخصی، ۱۳۹۹/۲/۱) بر اساس آمارنامه سال ۱۳۹۵، ۱۴ درصد از جمعیت منطقه ۱۰ شهرداری تهران بی‌سواد می‌باشند که از دلایل آن می‌توان مهاجر بودن جمعیت منطقه، توان اقتصادی پایین خانوار و وجود کودکان کار را نام برد. طبق مصاحبه‌های صورت گرفته، منطقه دارای ۹۰ خانوار با کودکان کار و آمار بالای ترک تحصیل در مدارس ابتدایی می‌باشد (سالنامه آماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). شکل (۲) موقعیت جغرافیایی منطقه در شهر و فضاهای همگانی منطقه ۱۰ شهرداری تهران را نشان می‌دهد.

شکل (۲). موقعیت جغرافیایی منطقه ۱۰ در شهر تهران و فضاهای همگانی آن

روش انجام پژوهش

این پژوهش از حیث هدف کاربردی با استراتژی توصیفی-پیمایشی می‌باشد که از روش تحقیق آمیخته (کیفی-کمی) در آن استفاده شده است. شیوه جمع‌آوری داده‌ها مطالعات اسنادی و میدانی به‌صورت مصاحبه عمیق، مشاهده عکس‌برداری

می‌باشد. مصاحبه‌ها شامل دو دسته مصاحبه با متخصصان (مسئولین و کارشناسان منطقه ۱۰ شهرداری تهران) و مصاحبه قوم‌نگارانه (با استفاده‌کنندگان فضاهای همگانی موجود در گروه‌های سنی - جنسی مختلف) می‌باشد. به‌طوری‌که با شش نفر از مسئولین و کارشناسان و ۷۰ نفر از شهروندان منطقه ۱۰ شهر تهران (در هر فضای همگانی با ۳ الی ۴ نفر) در بهار ۱۳۹۹ مصاحبه صورت گرفته است. روش انتخاب کارشناسان از طریق روش گلوله برفی یعنی ارجاع دادن کارشناسی به کارشناس دیگر برای تکمیل مباحث انجام گرفت و همچنین برای انتخاب ساکنان از روش نمونه‌گیری تصادفی در روزهای پیک و غیر پیک (پنجشنبه و جمعه به‌عنوان روزهای اوج استفاده از فضا) و همچنین ساعت‌های پیک و غیر پیک (زمان تعطیلی مدارس و عصرها به‌عنوان زمان پیک و صبح‌ها به‌عنوان زمان غیر پیک) مصاحبه‌ها صورت گرفته و جهت تعیین حجم نمونه برای مصاحبه عمیق با کارشناسان و ساکنان منطقه از شیوه اشباع نظری استفاده گردیده است یعنی پژوهشگر با اطلاعاتی مواجه شده که مجدداً و مکرراً تکرار می‌گردند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک SWOT و QSPM استفاده شده است. تکنیک QSPM یکی از روش‌های اولویت‌بندی و انتخاب راهبردها برای گزینه‌های برآمده از تکنیک SWOT و شامل سه مرحله ورودی، مقایسه و تصمیم‌گیری است. در این تکنیک، عوامل SWOT وزن‌دهی و سپس بر اساس آن راهبردها مقایسه و اولویت‌بندی می‌شود. به‌طور کلی این پژوهش با توصیف و مطالعات اسنادی شروع شده و شاخص‌های مؤثر استخراج می‌شوند. سپس بر اساس شاخص‌های تبیین شده محدوده مطالعاتی مورد شناخت و پیمایش قرار می‌گیرد و در قالب جدول SWOT جمع‌بندی می‌شود، در نهایت با توجه به اسناد فرادست و نظرات گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ سناریوهای پیشنهادی ارائه که جهت تحلیل، ارزیابی و انتخاب سناریو برتر از تکنیک QSPM استفاده و در آخر مطابق با سناریوی برتر برنامه‌های عملیاتی تدوین شده است.

در پژوهش حاضر برای تعیین روایی سوالات از روش روایی صوری و محتوایی استفاده گردیده است. روش روایی صوری نوعی اعتبار است که از متخصصین و خبرگان جامعه آماری خواسته می‌شود تا معلوم کنند آیا سوالات برای تأمین هدف پژوهش مناسب است یا خیر. همچنین روایی محتوا نوعی اعتبار است که معمولاً برای بررسی اجزای تشکیل‌دهنده یک ابزار اندازه‌گیری به‌کاربرده می‌شود. اعتبار محتوای یک ابزار اندازه‌گیری به سؤال‌های تشکیل‌دهنده آن بستگی دارد. اگر سؤال‌های مصاحبه، معرف ویژگی‌ها و مهارت‌های ویژه‌ای باشند که محقق، هدف و قصد اندازه‌گیری آن‌ها را داشته باشد، آزمون دارای اعتبار محتوا است. برای اطمینان از اعتبار محتوا، باید در موقع ساختن ابزار (مانند مصاحبه) چنان عمل کرد که سؤال‌های تشکیل‌دهنده ابزار معرف قسمت‌های محتوای انتخاب شده باشد. در این پژوهش با ۵ نفر از کارشناسان و همچنین ۱۰ نفر از ساکنان مشورت شد و با استفاده از نظر خبرگان این حوزه، روایی مصاحبه عمیق از روش اعتبار محتوا و صوری تأیید گردید.

نتایج و بحث

به‌منظور برنامه‌ریزی فضاهای همگانی به جهت ارتقای تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ شهرداری تهران و ارائه مدل و روشی برای آن، در ابتدا به فضاهای همگانی موجود در منطقه بر اساس شاخص‌های مطالعاتی و با استفاده از کمی‌سازی طیف ۵ مرحله‌ای لیکرت از ۱ تا ۵ امتیاز داده شده است. سپس مجموع امتیاز هر فضای عمومی محاسبه شده است، این جدول رتبه‌بندی و وضعیت فضاهای همگانی را نسبت به یکدیگر نشان می‌دهد؛ به‌طوری‌که بوستان‌های ۲۲ بهمن، تهرانی، رضوان، امامزاده معصوم، هفت‌چنار، امامزاده عبدالله، شهدا به ترتیب دارای امتیاز بالاتری نسبت به اعتماد، چناران، خیابان رودکی، نور، عرب، شهیدان عسکری، باغ حکیم، فضای جمعی جی، هزاران شهید، آیین، باقری زند، خانواده، زنان و برادران شهید بیات هستند. جدول (۴) ارزیابی فضاهای همگانی منطقه ۱۰ شهرداری تهران را نشان می‌دهد:

جدول (۴). ارزیابی فضاهای همگانی منطقه ۱۰ شهرداری تهران

ابعاد و مؤلفه‌ها	عملکردی													فضاهای عمومی	
	تعدد فعالیت‌ها	اجتلاط کاربری	دسترسی به حمل و نقل	همه‌شمولی اجتماعی	امنیت	امنیت	بهره‌گیری از حواس	خوانایی	خط‌راه‌نگیزی	دید و منظر	انعطاف‌پذیری	مبلمان شهری	کیفیت آسایش		بهداشت و تمیزی
ناحیه ۱	زنجان	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۲	۱	۵	۱	۵	۱	۲۷
	باقری زند	۱	۱	۳	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۵	۱	۵	۳	۳۱
	شهدا	۴	۱	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۳	۵	۴	۵	۵	۵۲
	آینه	۱	۱	۴	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۴	۴	۴	۴	۳۲
	خیابان رودکی	۵	۴	۴	۵	۴	۲	۵	۴	۴	۲	۴	۱	۳	۴۷
ناحیه ۲	چناران	۳	۲	۱	۴	۴	۲	۴	۴	۲	۴	۴	۵	۵	۴۹
	برادران شهید بیات	۱	۱	۱	۲	۲	۱	۲	۱	۱	۱	۲	۲	۲	۲۳
	نور	۴	۴	۵	۳	۳	۳	۲	۲	۲	۲	۳	۴	۲	۴۷
	رضوان	۵	۴	۳	۵	۴	۵	۴	۴	۵	۳	۴	۵	۴	۶۰
	اعتماد	۵	۳	۵	۴	۳	۲	۳	۴	۳	۲	۴	۴	۲	۴۹
ناحیه ۳	هفت‌چنار	۵	۳	۵	۴	۴	۲	۵	۵	۲	۲	۴	۴	۴	۵۵
	عرب	۴	۳	۳	۴	۳	۳	۴	۴	۳	۲	۳	۴	۲	۴۷
	۲۲ بهمن	۴	۵	۴	۵	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۵	۶۱
	خانواده شهید	۲	۳	۱	۲	۱	۱	۳	۱	۱	۱	۳	۴	۲	۳۱
	هزاران	۴	۳	۲	۱	۲	۳	۲	۴	۲	۳	۲	۲	۱	۳۴
ناحیه ۴	تهرانی	۵	۳	۵	۵	۲	۳	۴	۴	۳	۳	۵	۵	۴	۶۱
	باغ حکیم	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳	۲	۲	۴	۲	۴	۵	۴۰
	شهیدان	۳	۲	۲	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۴	۴	۴	۴	۴۲
	عسکری	۳	۳	۵	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۳	۵	۴	۵۹
	امامزاده معصوم	۳	۳	۵	۳	۵	۵	۳	۵	۵	۵	۳	۴	۳	۵۵
امامزاده عبدالله	۳	۳	۵	۳	۵	۵	۳	۵	۵	۵	۳	۴	۳	۵۵	
فضای جمعی جی	۲	۱	۵	۲	۳	۱	۳	۴	۳	۳	۲	۴	۵	۳۹	

مأخذ: نگارندگان، (۱۴۰۰)

به‌منظور شناخت پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های محدوده و ارائه سناریوی برتر با روش QSPM جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی منطقه ۱۰ شهر تهران نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید در ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی - حقوقی و عملکردی موردبررسی قرار گرفته و در جدول (۵) ارائه گردیده است.

جدول (۵). جمع‌بندی نهایی با تکنیک swot

ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی منطقه ۱۰ تهران	قوت	ضعف	فرصت	تهدید
زیست‌محیطی	-وجود باغ‌های خصوصی -سایه‌اندازی مناسب به دلیل وجود درختان بلند و پوشش گیاهی مناسب	-آلودگی هوا و صوتی ناشی از وجود دو بزرگراه -کمبود سرانه فضای سبز -بالا آمدن سطح آب‌های زیرزمینی -خشک شدن قنات‌های منطقه -وضعیت نامناسب آب‌خوری فضاهای همگانی -نبود فعالیت فرهنگی در بوستان‌ها -وضعیت نامناسب سرویس بهداشتی بوستان تهرانی، بوستان زنجان، هفت‌چنار و رضوان به دلیل حضور معتادین -حضور حیوانات همانند سگ و گربه در فضاهای همگانی	-امکان توسعه فضای سبز و باز با تملک باغ‌های خصوصی	-آلودگی هوا و صوتی ناشی از ایستگاه اتوبوس‌رانی آزادی و ایستگاه‌های جمع‌آوری زباله و فرودگاه مهرآباد -امکان کاهش کیفیت زندگی به دلیل کمبود سرانه فضای سبز -امکان کاهش تعاملات اجتماعی به دلیل کمبود سرانه فضای سبز -عدم جذب جمعیت به فضاهای همگانی به دلیل وضعیت نامناسب بهداشت و وجود حیوانات سگ و گربه -عدم جذب جمعیت به فضاهای همگانی به دلیل وضعیت نامناسب آب‌خوری
جمعیتی-اجتماعی	- کاهش روند نرخ رشد جمعیتی -وجود انجمن‌های مردمی همانند NA -نظارت اجتماعی بالا به دلیل حضور سالمندان در بوستان تهرانی، رضوان، هفت‌چنار، اعتماد، شهدا -جذب جمعیت در پارک‌های ۲۲ بهمن، رضوان، شهدا و تهرانی	- روند رو به پیری و کهن‌سالی جمعیت - تراکم بالای جمعیتی - نرخ بالای بی‌سوادی به دلیل وجود کودکان کار و ترک تحصیل - مهاجرپذیری منطقه به دلیل قیمت پایین زمین به نسبت دیگر مناطق شهر تهران - وجود محله‌های قومی-قبیله‌ای در منطقه به‌خصوص ناحیه ۱ به دلیل مهاجرپذیری -امنیت اجتماعی پایین به دلیل مهاجرپذیری - نقش بالای منطقه در پخش و فروش مواد مخدر -درصد پایین جمعیت زیر ۱۵ سال - مرادوات غیراخلاقی دختران و پسران در بوستان نور، هفت‌چنار -امنیت اجتماعی بسیار پایین در بوستان تهرانی، هفت‌چنار و شهیدان باقری زند و آیینه و زنجان به دلیل پخش مواد مخدر -عدم جذب جمعیت در بوستان آیینه و شهیدان باقری زند،	-امکان ثبات یا کاهش تراکم جمعیتی -امکان همکاری و مشارکت انجمن‌ها جهت کاهش تعداد معتادین	- امکان حاشیه‌نشینی و تبدیل به اسکان غیررسمی به دلیل مشکلات اجتماعی - امکان مهاجرت ساکنان بومی به دلیل امنیت اجتماعی پایین و مهاجرپذیری -کمبود فضاهای باز و سبز به دلیل تراکم جمعیتی بالا - ساماندهی پهنه هرنندی در منطقه ۱۲ و مهاجرت افراد معتاد و بزهارکار به منطقه ۱۰ - مشارکت اجتماعی پایین به دلیل سطح اجتماعی پایین -کمبود فضاهای خالی و بایر به دلیل مهاجرپذیری -کاهش حضور زنان و کودکان به دلیل مهاجرپذیری و امنیت اجتماعی پایین - عدم بافت اجتماعی همگن به دلیل مهاجرپذیری و محله‌های قومی-قبیله‌ای

- امکان پذیرفتن نقش خوابگاهی منطقه به دلیل پایین بودن قیمت زمین - حس تعلق پایین به دلیل مالکیت پایین خانوار - مشارکت اجتماعی پایین به دلیل مالکیت پایین خانوار - فرسودگی کالبدی به دلیل سطح اقتصادی پایین - شکل‌گیری فساد اجتماعی، مشاغل کاذب و خطرناک به دلیل روند کاهشی نرخ اشتغال - امکان کاهش حضور زنان و کودکان به دلیل شکل‌گیری فساد اقتصادی-اجتماعی	خانواده و فضای جمعی جی به دلیل امنیت اجتماعی پایین و عدم تنوع فعالیت‌ها	- کاهش نرخ اشتغال به دلیل تورم، عدم تأمین اشتغال توسط دولت و رکود اقتصادی - نرخ بالای بارتکفل - مالکیت پایین خانوار به دلیل سطح اقتصادی پایین	- پایین بودن قیمت زمین به نسبت دیگر مناطق شهر تهران	اقتصادی
- امکان توسعه نامناسب و عدم اجرای صحیح برنامه‌های توسعه شهری به دلیل کمبود نیروی متخصص - مهاجرت از منطقه به دلیل عدم تأمین خدمات عمومی - امکان وجود نواقص در پایگاه داده‌های اطلاعاتی به دلیل کمبود نیروی متخصص - کمبود فضاهای باز و سبز به دلیل عدم تأمین خدمات توسط مدیریت شهری - سیاست‌های تشویقی نوسازی - عدم توسعه فضاهای باز به دلیل هزینه‌بر بودن تملک اراضی	- استفاده از سرای محله‌ها و دفاتر توسعه جهت فرهنگ‌سازی و آموزش شهروندی - امکان مشارکت اهالی محله با دفاتر توسعه محلی	- کمبود نیروی متخصص در شهرداری - عدم تأمین خدمات عمومی - عدم شفافیت مالی - همکاری پایین سازمان حمل‌ونقل و راهنمایی و رانندگی - هزینه‌بر بودن تملک اراضی شخصی	- وجود سرای محله - وجود دفاتر توسعه محلی -انجام پروژه خیابان در دست بچه‌ها توسط مدیریت شهری -برگزاری کارگاه‌های آموزش بازی مادر و کودک و آپارتمانی توسط دفاتر توسعه محلی	مدیریتی-حقوقی
- امکان ایجاد جزیره حرارتی به دلیل وجود معابر شریانی درجه ۱ -امکان کاهش ایمنی عابر پیاده به دلیل عرض کم معابر و کمبود پارکینگ -امکان مهاجرت از منطقه به دلیل کمبود سرانه درمانی، فضای سبز، ورزشی و فرهنگی -امکان دفع فاضلاب در جوی‌ها و آلودگی محیطی -امکان تشدید آلودگی هوا به دلیل ترافیک و قفل‌شدگی معابر	- نزدیکی به ایستگاه راه‌آهن، فرودگاه مهرآباد و ترمینال جنوب -نزدیکی به بازار و مرکز شهر تهران -امکان استفاده از معابر رودکی، آذربایجان و دعوتی در راستای ارتقاء تعاملات اجتماعی -امکان کاهش معنادین و معرفی به کمپ ترک اعتیاد کمیل	- وجود دو بزرگراه یادگار و نواب در منطقه -کمبود پارکینگ در سطح منطقه -عرض کم معابر در سطح منطقه -قفل‌شدگی معابر در ساعات اوج -کمبود سرانه کاربری آموزشی، خدماتی و فضای سبز، ورزشی، فرهنگی و درمانی -فاقد شبکه جمع‌آوری فاضلاب شهری -فرسودگی بالای بافت شهری منطقه	- وجود خیابان رودکی با کاربری‌های فرامنطقه ای - دسترسی به انواع حمل‌ونقل عمومی (مترو، BRT و اتوبوس) -زمین چمن‌های مصنوعی در سطح منطقه -محور آذربایجان با کاربری‌های تجاری -وجود کمپ ترک اعتیاد با خدمات رایگان در خیابان کمیل	عملکردی

- وجود خیابان دعوتی با کاربری‌های فلافل فروشی - وجود محور عملکردی - اجتماعی شهید عرب تا بریانک	- نبود پاتوق محله در محله‌های سلیمانی و جی و محله‌های ناحیه ۲ و ۳	- وجود کاربری‌های غیرفعال حمام عمومی در محله‌های سلیمانی و جی	- عدم آمادگی به موقع به دلیل فرسودگی بافت - امکان کاهش مشارکت اجتماعی
وجود موزه هفت‌چنار با مقیاس شهری و فضای باز وسیع	- وجود پاتوق محله‌های بریانک و هفت‌چنار در نزدیکی بزرگراه نواب	- وجود سینما غیرفعال در ناحیه ۳	به دلیل کمبود فضاهای باز و سبز در ناحیه ۲ و ۳
- وجود بوستان‌هایی با مقیاس ناحیه‌ای و فرانااحیه ای در ناحیه ۱	- نبود فعالیت اقتصادی در فضاهای همگانی	- فضاهای آزادشده در اثر اتصال بزرگراه یادگار امام به خیابان مالک اشتر در ناحیه ۲	- امکان کاهش تعاملات اجتماعی در ناحیه ۲ و ۳ به دلیل کمبود فضاهای باز و سبز
- وجود فضاهای مذهبی امامزاده معصوم و عبدالله با مقیاس شهری و فضای باز وسیع	- عدم استفاده از وسایل ورزشی موجود در فضاها	- فضاهای آزادشده تحت تملک شهرداری منطقه در خیابان کارون جنوبی در ناحیه ۲	- امکان مهاجرت ساکنان و ترک نواحی ۲ و ۳
- دسترسی مناسب فضاهای همگانی منطقه به حمل‌ونقل عمومی	- نبود زمین‌بازی فوتبال نوجوانان و نارضایتی سالمندان به دنبال بازی آن‌ها	- فضاهای آزادشده در خیابان رودکی و هاشمی در ناحیه ۲	- امکان کاهش حضور سالمندان به دلیل نارضایتی از بازی نوجوانان
- وضعیت مناسب مبلمان فضاهای همگانی	- کف‌سازی نامناسب زمین‌بازی کودکان بوستان تهرانی و رضوان	- اراضی زینبیه با تملک ۶۰ درصدی شهرداری و مساحت بالا	
- وضعیت مناسب مبلمان فضاهای همگانی	- ورودی برای ورود ماشین و موتور به بوستان تهرانی	- فضاهای رهاشده در حاشیه‌ی بزرگراه نواب	
- وجود شهربازی در بوستان رضوان و تهرانی	- کمبود سرانه فضای سبز و باز در ناحیه ۲ و ۳	- شناسایی و ساماندهی فضاهای بی‌دفاع	
- وضعیت مناسب ورودی و کف‌سازی اغلب فضاهای همگانی	- نبود فضای عمومی با مقیاس ناحیه‌ای در ناحیه ۲ و ۳	- امکان توسعه فضاهای همگانی با ایجاد بوستان رنجبر و خرید دو باغ توسط سازمان نوسازی	
- برگزاری جمعه‌بازار در امامزاده معصوم		- امکان استفاده از موزه هفت‌چنار و فضای داخلی‌اش	
- وجود میز شطرنج، پینگ‌پنگ و... در بوستان هفت‌چنار، تهرانی و رضوان		- امکان استفاده از فضاهای همگانی مذهبی و فضای داخلی‌اش	
- وجود مجتمع فرهنگی - هنری در بوستان تهرانی		- امکان برگزاری برنامه‌های فرهنگی در بوستان تهرانی به دلیل وجود مجتمع فرهنگی	
- برگزاری مراسم شادستان در فضاها		- امکان جذب جمعیت به بوستان ۲۲ بهمن و رضوان به دلیل وجود شهربازی	
		- امکان جذب جمعیت با تداوم مراسم شادستان	
		- وجود اراضی بایر	
		- امکان استفاده از زمین‌های چمن مصنوعی	

مأخذ: (نگارندگان، ۱۴۰۰)

در این بخش، با استفاده از تحلیل تطبیقی عوامل استراتژیک بیرونی و درونی که در بخش قبلی تدوین شده است، به ارائه سناریوهای پیشنهادی و همچنین راهبردهای محتمل پرداخته می‌شود. این راهبردها، مطابق جدول (۶)، چهار دسته از جمله راهبردهای تهاجمی (SO)، محافظه‌کارانه (ST)، رقابتی (WO) و راهبردهای تدافعی (WT) را شامل می‌شود.

جدول (۶). ماتریس راهبردهای پیشنهادی

راهبردهای رقابتی (WO)	راهبردهای تهاجمی (SO)
WO1 : جلوگیری از ورود آلودگی صوتی و هوا به پهنه مسکونی (W1,O12,16,W25)	SO1 : ارتقاء امنیت اجتماعی در فضاهای همگانی SO2 : افزایش سرانه فضای سبز و باز (S1,O1O24,11) و (S6,O18,27)
WO2 : ارتقاء فضاهای همگانی در ناحیه ۲ و ۳ (W2,32) (O10,11)	SO3 : آموزش شهروندی و ارتقاء سطح آگاهی عمومی در فضاهای همگانی موجود (S10,O4)
WO3 : افزایش بودجه تخصیصی جهت تملک اراضی و توسعه فضاهای سبز و عمومی (W24,O27)	SO4 : توسعه پاتوق‌های محلی و ریزفضاها جهت تجمع اهالی محله (S29,O14,13,12)
WO4 : افزایش فرصت‌های شغلی در نزدیکی منطقه (O6,7) (W17,18)	SO5 : تخصیص فضاهای چندمنظوره فرهنگی، هنری، ورزشی و غیره (S13,O25,15 S18, O19 S20,O20)
WO5 : کاهش معضلات اجتماعی (O26,17,9 W16,13,9)	SO6 : مناسب‌سازی معابر جهت افزایش حضورپذیری ساکنین (S11,16,17 O8)
	SO7 : تقویت و توسعه وضعیت کیفی فضاهای همگانی فرامنطقه‌ای جهت حضور از دیگر مناطق (S11O8 و O20 S20,21)
	SO8 : افزایش همه‌شمولی اجتماعی در فضاهای همگانی (S2,O2, S5,27,O23,S23,24,22,26)
راهبردهای تدافعی (WT)	راهبردهای محافظه‌کارانه (ST)
WT1 : تقویت و ارتقاء وضعیت بهداشتی فضاهای همگانی (T3,4W6,5,7)	ST1 : استفاده مجدد از فضاهای موجود غیرفعال در تملک شهرداری (S11,13,14,16,17,18 T19)
WT2 : تشویق ساکنین بومی به ماندن در جهت جلوگیری از ورود مهاجرین به پهنه (W10,11T5,6,10)	ST2 : افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان (S7,8,10 و T6)
WT3 : توسعه و پراکنش متناسب خدمات و تأسیسات شهری (W21,2,29T6,W30,T22)	ST3 : جذب سرمایه‌گذاران بخش خصوصی جهت تسریع در بازآفرینی بافت فرسوده و آزادسازی فضا (S6,8 و T23,19,14)
WT4 : جلوگیری از انجام تخلفاتی همچون تأمین پارکینگ موردنیاز برای ساختمان‌های نوساز (T21 W26,27,28)	
WT5 : توجه به پهنه‌های فرسوده موجود (W31T14,23)	
WT6 : توسعه و ایجاد سیستم مالی سالم و پایدار برای مدیریت شهری منطقه (W24,22,20T19)	

مأخذ: (نگارندگان، ۱۴۰۰)

جهت ارزیابی سناریوهای پیشنهادی از ماتریس برنامه‌ریزی راهبردهای کمی (QSPM) استفاده شده است. مطابق این روش ابتدا دو ماتریس ارزیابی عوامل درونی (قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت و تهدید) راهبردها تشکیل شده است. در این دو ماتریس ابتدا به هر کدام از عامل‌ها بر اساس اهمیتشان از ۱ تا ۹ با جدول ال ساعتی امتیاز داده و سپس وزن نرمال هر عامل محاسبه شده است. همچنین بر اساس وضع موجود عامل از ۱ تا ۴ به آن رتبه تعلق گرفته و سپس از حاصل ضرب رتبه و وزن نرمال امتیاز نهایی هر عامل محاسبه شده است. مجموع امتیاز عوامل بیرونی و درونی به ترتیب برابر ۲/۳۷ و ۲/۳۱ می‌باشد که نشان می‌دهد منطقه ۱۰ شهرداری تهران نتوانسته در زمینه‌ی استفاده از نقاط قوت بهره‌مندی لازم را داشته و در استفاده از پتانسیل‌ها و فرصت‌های خود تلاش کند. در مرحله دوم هر کدام از دسته راهبردها در ستون ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی و عوامل راهبرد در سطر این ماتریس قرار گرفته و سپس به هر عامل نمره جذابیت ۱ تا ۴ داده می‌شود. این نمره نشان‌دهنده میزان اثربخشی راهبردها در واکنش به عوامل مذکور می‌باشد؛ و چنانچه عاملی هیچ نقش و ربطی در موفقیت راهبرد نداشته باشد به این عامل نمره‌ای تعلق نمی‌گیرد. پس از تعیین نمره جذابیت، نمره‌های تعیین شده در ضریب عامل مربوطه ضرب تا جمع امتیاز جذابیت به دست آید. سپس امتیازهای جذابیت هر ستون جمع زده می‌شود و هر راهبرد که بیشترین امتیاز را

کسب کند در اولویت قرار خواهد گرفت. به دلیل زیاد بودن حجم ماتریس ها و محدودیت در ارائه مطالب ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (راهبردهای تهاجمی) به عنوان نمونه در شکل (۳) آورده شده است:

راهبرد	SO1		SO2		SO3		SO4		SO5		SO6		SO7		SO8	
عوامل	ضرب	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز	نمره	جمع امتیاز
S1	0/056	0	0	3	0/168	0	0	2	0/112	1	0/056	0	0	0	0	0
S2	0/056	0	0	4	0/224	1	0/056	0	0	0	0	0	0	0	0	0/112
S3	0/033	0	0	2	0/066	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S4	0/056	2	0/112	0	0	2	0/112	0	0	1	0/056	0	0	0	0	0/056
S5	0/064	4	0/256	0	0	0	0	1	0/064	0	0	0	0	0	0	0/256
S6	0/056	1	0/056	1	0/056	0	0	2	0/112	2	0/112	0	0	0	0	0
S7	0/056	2	0/112	0	0	3	0/168	1	0/056	1	0/056	0	0	1	0/056	1
S8	0/032	2	0/064	1	0/032	3	0/096	2	0/064	1	0/032	2	0/064	1	0/032	1
S9	0/056	1	0/056	0	0	2	0/112	2	0/112	1	0/056	4	0/224	0	0	1
S10	0/048	0	0	0	0	4	0/192	1	0/048	2	0/096	0	0	0	1	0/048
S11	0/056	3	0/168	3	0/168	1	0/056	3	0/168	2	0/112	3	0/168	3	0/168	2
S12	0/056	1	0/056	0	0	1	0/056	0	0	0	0	4	0/224	0	0	1
S13	0/048	1	0/048	2	0/096	0	0	2	0/096	3	0/144	0	0	0	0	0
S14	0/032	3	0/096	3	0/096	1	0/032	3	0/096	2	0/064	2	0/064	0	0	2
S15	0/04	3	0/12	0	0	2	0/08	0	0	0	0	0	0	0	0	0
S16	0/056	3	0/168	3	0/168	1	0/056	3	0/168	1	0/056	3	0/168	0	0	0
S17	0/048	3	0/144	3	0/144	1	0/048	3	0/144	2	0/096	3	0/144	4	0/192	0
S18	0/056	2	0/112	3	0/168	2	0/112	4	0/224	3	0/168	0	0	2	0/112	0
S19	0/056	1	0/056	1	0/056	3	0/168	0	0	0	0	0	0	3	0/168	2
S20	0/032	3	0/096	3	0/096	2	0/064	3	0/096	3	0/096	0	0	4	0/128	1
S21	0/026	1	0/026	0	0	1	0/026	0	0	0	0	2	0/052	3	0/078	1
S22	0/048	1	0/048	0	0	0	0	0	1	0/048	0	0	2	0/096	2	0/096
S23	0/048	3	0/144	0	0	1	0/048	0	0	2	0/096	0	0	3	0/144	3
S24	0/026	1	0/026	0	0	0	0	0	1	0/026	0	0	1	0/026	2	0/052
S25	0/056	3	0/168	1	0/056	1	0/056	1	0/056	3	0/168	0	0	2	0/112	3
S26	0/032	3	0/096	0	0	2	0/064	0	0	2	0/064	0	0	1	0/032	3
S27	0/056	3	0/168	0	0	2	0/112	0	0	3	0/168	0	0	2	0/112	3
S28	0/032	2	0/064	0	0	3	0/096	4	0/128	0	0	0	0	0	0	0
S29	0/037	2	0/074	2	0/074	1	0/037	3	0/111	1	0/037	0	0	0	1	0/037
O1	0/069	0	0	4	0/276	1	0/069	0	0	1	0/069	0	0	0	0	0
O2	0/039	0	0	1	0/039	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
O3	0/033	3	0/099	0	0	2	0/066	0	0	0	0	0	0	0	0	0
O4	0/059	2	0/118	0	0	3	0/177	0	0	2	0/118	0	0	1	0/059	0
O5	0/069	1	0/069	2	0/138	3	0/207	1	0/069	1	0/069	1	0/069	2	0/138	1
O6	0/039	1	0/039	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0/078	0
O7	0/039	1	0/039	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0/078	0
O8	0/069	3	0/207	4	0/276	3	0/207	4	0/276	1	0/069	4	0/276	1	0/069	2
O9	0/059	3	0/177	0	0	1	0/059	0	0	0	0	0	1	0/059	2	0/118
O10	0/069	1	0/069	3	0/207	1	0/069	4	0/276	2	0/138	0	0	1	0/069	0
O11	0/069	1	0/069	3	0/207	1	0/069	4	0/276	2	0/138	0	0	0	0	0
O12	0/069	1	0/069	3	0/207	1	0/069	4	0/276	1	0/069	1	0/069	0	0	0
O13	0/069	1	0/069	3	0/207	1	0/069	4	0/276	1	0/069	1	0/069	0	0	0
O14	0/069	1	0/069	4	0/276	1	0/069	4	0/276	1	0/069	1	0/069	0	0	0
O15	0/059	1	0/059	3	0/177	1	0/059	4	0/236	4	0/236	0	0	2	0/118	2
O16	0/039	1	0/039	4	0/156	1	0/039	2	0/078	1	0/039	1	0/039	0	0	0
O17	0/039	2	0/078	4	0/156	1	0/039	4	0/156	1	0/039	1	0/039	0	0	2
O18	0/033	1	0/033	3	0/099	2	0/066	4	0/132	1	0/033	0	0	0	1	0/033
O19	0/033	1	0/033	4	0/132	2	0/066	4	0/132	3	0/099	0	0	3	0/099	1
O20	0/033	1	0/033	4	0/132	2	0/066	4	0/132	3	0/099	0	0	3	0/099	2
O21	0/033	3	0/099	4	0/132	2	0/066	0	0	2	0/066	0	0	1	0/033	1
O22	0/059	3	0/177	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0/118	3	
O23	0/049	3	0/147	0	0	1	0/049	0	0	0	0	0	1	0/049	3	
O24	0/033	1	0/033	0	0	1	0/033	4	0/132	1	0/033	0	0	0	0	0
O25	0/013	2	0/026	3	0/039	2	0/026	4	0/052	2	0/026	0	0	1	0/013	2
O26	0/039	2	0/078	0	0	3	0/117	1	0/039	0	0	0	0	0	0	0
O27	0/059	0	0	2	0/118	1	0/059	2	0/118	2	0/118	0	0	1	0/059	0
مجموع			4/462		4/642		3/662		4/787		3/403		1/738		2/594	

شکل (۳). ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (راهبردهای تهاجمی)

نتیجه گیری و پیشنهادها

طبق مطالعات انجام شده و برداشت‌های میدانی می‌توان نتیجه گرفت که وجود امکانات بازی کودکان و نوجوانان اعم از: زمین و وسایل بازی مناسب کودک، شهرسازی، زمین اسکیت، تنیس روی میز و زمین بازی فوتبال از دلایل اصلی حضور زنان، مردان و خانواده‌ها در فضاهای عمومی می‌باشد (برای مثال: شهرسازی در بوستان رضوان و ۲۲ بهمن، زمین اسکیت در بوستان اعتماد، زمین بازی در بوستان رضوان، تهرانی و هفت‌چنار، میز پینگ‌پونگ در بوستان رضوان). اختلاط کاربری‌ها و وجود غذیه‌فروشی‌ها، آبمیوه و بستنی‌فروشی و به‌صورت کلی عناصر جاذب از دلایل جذب جمعیت به فضاهای عمومی می‌باشد به‌عنوان مثال می‌توان از وجود فلافل‌فروشی‌های هم‌جوار بوستان هفت‌چنار و اعتماد، آبمیوه و بستنی‌فروشی هم‌جوار بوستان رضوان و ۲۲ بهمن نام برد. مبلمان و سایه‌اندازی مناسب جهت نشستن سالمندان، برگزاری فعالیت‌های مخصوص سالمندان اعم از: فعالیت ورزش صبحگاهی منجر به حضور سالمندان و افزایش نظارت و امنیت اجتماعی می‌شود. مسئله اصلی اغلب

فضاهای عمومی منطقه ۱۰ شهرداری تهران، آسیب‌های اجتماعی و کاهش امنیت اجتماعی زنان و کودکان به دنبال آن می‌باشد. این مسئله باعث شده است تا فضاها در ساعات ۲۲-۱۹ مورد استفاده قرار گیرد. قبل و بعد از زمان گفته شده خلوت بودن و وجود پرسه‌زنان، افراد موادفروش و معتادین منجر به ترک فضا توسط سایر افراد می‌شود. از دیگر مسائل فضاهای عمومی این منطقه، حضور افراد با حیوانات، حضور معتادین در سرویس‌های بهداشتی و آثار حضور معتادین می‌باشد. این مسئله بهداشت عمومی فضا و رضایت عمومی را کاهش داده است و نیازمند رسیدگی و همکاری نیروی انتظامی، معاونت اجتماعی شهرداری و سازمان زیباسازی شهرداری می‌باشد. پارک‌های رضوان، تهرانی، ۲۲ بهمن، اعتماد و هفت‌چنار از فضاهای عمومی مورد استقبال و استفاده ساکنان منطقه ۱۰ شهرداری تهران می‌باشد. وضعیت آبخوری، وسایل بازی کودکان (تاب و سرسره) در این بوستان‌ها دارای کمبود کمی و کیفی می‌باشد. در ناحیه ۳ تعداد بوستان‌ها کم و دارای مقیاس واحد همسایگی و محله‌ای هستند. این ناحیه علاوه بر کمبود سرانه کمی فضای باز و سبز، از وضعیت کیفی مناسب نیز برخوردار نبوده؛ یعنی علاوه بر ساماندهی فضاهای عمومی موجود به پیشنهاد فضاهای باز و سبز جدید نیز نیاز دارد. ناحیه ۲ دارای کمبود فضاهای عمومی و نیازمند پیشنهاد می‌باشد. ناحیه ۱ دارای سرانه مناسب فضاهای سبز و عمومی می‌باشد و برطرف کردن مشکلات اجتماعی آن رضایت عمومی و حضور پذیری گروه‌های اجتماعی را در پی دارد.

به‌منظور ارتقا و بهره‌گیری از تعاملات اجتماعی در منطقه ۱۰ شهرداری تهران، با توجه به خروجی‌های حاصل از پژوهش از راهبردهای موجود در سناریوی برتر که عبارت‌اند از؛ دسته راهبردهای تهاجمی (SO1): ارتقاء امنیت اجتماعی در فضاهای همگانی موجود، SO2: ارتقاء سرانه فضای سبز و باز، SO4: توسعه پاتوق‌های محلی و ریز فضاها جهت تجمع اهالی محله SO5: تخصیص فضاهای چندمنظوره فرهنگی، هنری، ورزشی و غیره و محافظه‌کارانه (ST1): استفاده مجدد از فضاهای موجود غیرفعال در تملک شهرداری، ST2: افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان) استفاده شده و راهکارها و برنامه‌های اقدام در ادامه به جهت نزدیک شدن به مقیاس اجرا ارائه گردیده‌اند. این راهبردها هم‌جهت، هم سو و مکمل یکدیگر نیز هستند و فرصت‌ها و قوت‌های موجود را نشان می‌دهد. منطقه ۱۰ شهرداری تهران توان ساماندهی جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی در فضاهای همگانی را داشته و نیازمند برنامه‌ریزی صحیح، همکاری و مشارکت سازمان‌ها، نهادهای مردمی و شهروندان می‌باشد. جدول (۸) راهکارها و برنامه‌های اقدام پیشنهادی سناریوی برتر را نشان می‌دهد.

جدول (۸). راهکارها و برنامه‌های اقدام پیشنهادی سناریوی برتر

پروژه‌های اقدام	(سیاست) راهکار	(راهبردها) سناریوی برتر
۱- مناسب‌سازی نورپردازی بوستان نور، شهید باقری زند و بخش شرقی بوستان رضوان	- استفاده از نورپردازی مناسب	ارتقاء امنیت اجتماعی
۲- نصب کیوسک نیروی انتظامی در بوستان تهرانی، هفت‌چنار و رضوان	- جلوگیری از ورود افراد بزهکار، معتاد و حیوانات خانگی به فضاهای همگانی	
۳- نصب تابلوهای هشداردهنده و آموزشی جهت آگاهی افراد از مضرات حیوانات خانگی و توزیع بروشورهای اطلاع‌رسانی در فضاهای همگانی	- اشراف ناظرین اجتماعی در فضاهای همگانی	
۴- جانمایی و پراکنش مناسب مبلمان شهری در فضاهای همگانی	- از بین بردن فضاهای بی‌دفاع و نقاط خلوت	
۵- هرس و کوتاه کردن جداره‌های سبز در بوستان هزارشہید و رضوان	۶- شناسایی و ساماندهی فضاهای بی‌دفاع	
۷- جایگزینی نقاط کور با دیوارهای برای نقاشی کودکان	۸- جانمایی دکه فروش بستنی، آبمیوه و ... در نقاط کور	افزایش سرانه فضای سبز
۹- ایجاد باغچه و کاشت درخت در لکه‌های حاشیه بزرگراه نواب صفوی	- استفاده از فضاهای آزادشده در اثر عقب‌نشینی‌ها و عبور بزرگراه‌ها	
۱۰- نصب مبلمان و کاشت درخت در لکه‌های حاشیه‌ی خیابان هاشمی و رودکی	- برنامه‌ریزی در جهت عمومی‌سازی باغ‌های خصوصی موجود	
۱۱- تملک باغ‌های خصوصی همانند باغ حکیم‌باشی توسط شهرداری		
۱۲- ارائه بسته‌های تشویقی به مالکان باغ‌ها مانند: آب و برق رایگان به ازای استفاده عموم در آخر هفته‌ها		

۱۳- کاشت درخت در خیابان رودکی و آذربایجان	- ایجاد پوشش گیاهی در معابر	توسعه پانویق‌های محلی و ریزفضاها جهت تجمع اهالی محله	SO ₄
۱۴- نصب مبلمان و کاشت فضای سبز در حاشیه خیابان هاشمی و رودکی ۱۵- نصب موانع سیار در کوچه‌ها	- مناسب‌سازی کوچه‌ها و تورفتگی‌ها در معابر محلی جهت فضاهای استراحتگاهی شهروندان		
۱۶- جانمایی کافه‌ها و غذاخوری‌های سیار در خیابان رودکی، کمیل، شهید عرب و جی	- ایجاد نقاط مکث و پویا		
۱۷- انتقال فعالیت کاربری‌های تجاری و خدماتی لبه معابر به پیاده‌رو	- اولویت به عابرین پیاده در معابر		
۱۸- بازطراحی حدفاصل امامزاده معصوم تا پارک هفت‌چنار (خیابان شهید عرب، میدان بریانک و خیابان دعوتی)	- مناسب‌سازی معابر پیاده رسته‌های تجاری خیابان کمیل، جی و سبحانی با قرار دادن مبلمان و کاشت فضای سبز		
۲۰- ایجاد فضای بازی سرپوشیده کودک ۲۱- ایجاد خانه کتاب و کتابخانه محله در سرای محله	- استفاده از سرای محله‌ها	تخصیص فضاهای چندمنظوره فرهنگی، هنری، ورزشی و غیره	SO ₅
۲۲- طراحی مجتمع فرهنگی- ورزشی زینبیه (در اراضی زینبیه تحت تملک شهرداری)	- ایجاد کاربری چندمنظوره با مقیاس منطقه‌ای		
۲۳- ایجاد دیوارهای نقاشی برای کودکان در جداره فضاهای عمومی	- تخصیص فضاهای خلاق و جذاب برای کودکان در فضاهای همگانی		
۲۴- ایجاد فضای بازی با خاک و گل و بازی‌های خیابانی برای کودکان	- فراهم آوردن امکان برپایی فعالیت‌های اقتصادی در فضاهای همگانی		
۲۵- نصب غرفه‌ها در بوستان نور، اعتماد، هفت‌چنار و امامزاده معصوم برای بازارهای روز فروش	- فراهم کردن امکان استفاده همه گروه‌های اجتماعی از فضای باز موجود		
۲۶- مناسب‌سازی محوطه موزه هفت‌چنار، امامزاده معصوم	- فراهم کردن امکان استفاده همه گروه‌های اجتماعی از فضای باز موجود	استفاده مجدد از فضاهای موجود غیرفعال در تملک شهرداری	ST ₁
۲۷- مکان‌یابی فضاهای باز و سبز در کاربری غیرفعال حمام عمومی و سینما در ناحیه ۳	- تبدیل کاربری‌های غیرفعال شهری به فضای باز		
۲۸- بهبود و به‌روزرسانی اخبار و برنامه‌ها در پورتال الکترونیکی شهرداری منطقه ۱۰	- اطلاع‌رسانی و نظرخواهی از شهروندان قبل و بعد از انجام برنامه‌ها	افزایش مشارکت اجتماعی شهروندان	ST ₂
۲۹- برگزاری جلسات ماهانه بین افراد محلی و مسئولین در دفاتر توسعه و سرای محله‌ها	- افزایش سطح آگاهی عمومی شهروندان منطقه ۱۰		
۳۰- ایجاد فضاهای همگانی با عنوان بدان جا جهت آموزش شهروندان ۳۱- برگزاری فعالیت‌های آموزشی- فرهنگی در فضاهای همگانی همانند موزه هفت‌چنار، امامزاده معصوم (ع)	- افزایش سطح آگاهی عمومی شهروندان منطقه ۱۰		

مأخذ: (نگارندگان، ۱۴۰۰)

منابع

- افشاری نژاد رودسری، امین. قربانی پور، علیرضا. روشن، محسن و معتمد، حسین. (۱۳۹۶). نقش پیاده راه بر تعاملات اجتماعی (نمونه موردی: میدان شهرداری رشت). اولین همایش بین‌المللی عمران معماری و شهر سبز پایدار. آقابزرگ، نرگس. متدین، حشمت‌الله. (۱۳۹۴). خاستگاه نظری میدان نقش جهان. ماهنامه باغ نظر، شماره ۳۳، ۴۰-۲۲.
- بهزادفر، مصطفی و طهماسبی، ارسلان. (۱۳۹۲). شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی، تحکیم و توسعه روابط شهروندی در خیابان‌های شهری: نمونه مورد مطالعه سنندج. نشریه باغ نظر، شماره ۲۵، سال دهم، ۱۷-۲۸.
- پاک‌نژاد، نوید. لطیفی، غلامرضا. (۱۳۹۷). تبیین و ارزیابی تأثیرات مؤلفه‌های محیطی بر شکل‌گیری الگوهای رفتاری در فضاهای شهری (از نظریه تا عمل: مطالعه میدان تجریش)، مجله باغ نظر، دوره ۱۵، شماره ۶۹، ۵۱-۶۶.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۴). راهنمای طراحی فضای شهری. شرکت طرح و نشر پیام سیما، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، تهران.
- پاکزاد، جهانشاه. (۱۳۸۶). سیر اندیشه‌ها در شهرسازی ۲؛ از کمیت تا کیفیت. شرکت عمران شهرهای جدید، چاپ اول. تهران. تشکری، لیلا. مهربانی گلزار، محمدرضا. (۱۳۹۷). تکوین یک پیاده‌رو مؤلفه‌های کالبدی یا رفتار جمعی. مجله نظر، شماره ۴۴، ۴۹-۴۰.
- حاتمی، یاسر. ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر در انتخاب فضای عمومی توسط شهروندان (مطالعه موردی: پیاده راه بوعلی سینا و اکباتان شهر همدان). مطالعات محیطی هفت حصار شماره بیست و سوم، سال ششم، ۹۴-۸۱.
- حبیبی، سید محسن. مقصودی، ملیحه. (۱۳۸۶). مرمت شهری: تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطع‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری. موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، نوبت ۳.
- حجتی، ریحانه. (۱۳۹۰). مروری بر طرح پیاده‌سازی خیابان جورج سیدنی. ویژه‌نامه زندگی پیاده در تجربه‌های جهانی، دوره ۳، ۴۱-۳۸.
- دانشپور، سید عبدالهادی. چرخیان، مریم. (۱۳۸۶). فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی. مجله باغ نظر، شماره ۷، ۱۹-۲۸.
- دهقان، حسین. پور رضا کریم سرا، ناصر و احسان، مونا. (۱۳۹۵). رابطه فضاهای اقتصادی شهری و شبکه‌های اجتماعی: بررسی تأثیر میدان‌های میوه و تره‌بار و هایپر استار بر تعاملات اجتماعی. مطالعات جامعه‌شناختی شهری دوره ۶، شماره ۱۸، ۱۱۴-۹۳.
- ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۳۹۸). سنجش میزان سرزندگی در چهارراه ولیعصر شهر تهران بر مبنای تحلیل الگوهای فعالیتی موجود در آن. مجله باغ نظر، شماره ۷۱، صص ۱۸-۵.
- رفیعیان، مجتبی. تقوایی، علی اکبر. خادمی، مسعود و علی پور، روجا. (۱۳۹۱). بررسی تطبیقی رویکردهای سنجش کیفیت در طراحی فضاهای عمومی شهری. نشریه علمی- پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، دوره سوم، شماره ۴، ۴۳-۳۵.
- زالی، نادر. دادفر، سجاد. (۱۳۹۴). ارائه ضوابط طراحی پل‌های پیاده‌روی در ایران (نمونه موردی: پل طبیعت تهران). همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم، ۱۸-۱.
- زعفران کار. (۱۳۹۹). مصاحبه شخصی.
- سازمان برنامه‌بودجه کشور. (۱۳۷۵). سالنامه تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران.
- سازمان برنامه‌بودجه کشور. (۱۳۸۵). سالنامه آماری شهر تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران.
- سازمان برنامه‌بودجه کشور. (۱۳۹۵). سالنامه آماری شهر تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان تهران.
- علیمردانی، مسعود. مهدی نژاد، جمال‌الدین و افهمی، طلیعه. (۱۳۹۵). رشد کیفی فضای شهری به‌منظور ارتقا تعاملات اجتماعی (نمونه موردی خیابان احمدآباد مشهد). دو فصلنامه‌ی هنرهای کاربردی، شماره هفت، ۱۴-۵.
- قرباغی، شیدا. ذوالفقاری، سهیلا. (۱۳۹۴). بررسی اثربخشی پل طبیعت تهران در افزایش سطح تعاملات اجتماعی. همایش بین‌المللی معماری، عمران و شهرسازی در هزاره سوم.

- قربانی، رسول و جام کسری، محمد. (۱۳۸۹). جنبش پیاده گستر، رویکردی نو در احیاء مراکز شهری؛ مورد مطالعه پیاده راه تربیت تبریز. فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، شماره ۶، ۵۵-۷۲.
- قربان، فریدون. (۱۳۸۳). امکان‌سنجی ایجاد مسیرهای پیاده و دوچرخه در محدوده تهران قدیم. نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۳، ۱۷-۲۸.
- کارگر، طناز. قره بگلو، مینو. (۱۳۹۴). راز ماندگاری پیاده‌راه جلفای اصفهان به‌عنوان مکان سوم. کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و زیرساخت‌های شهری.
- کارمونا، متیو. هیت، تیم. تنراک، تیسدل، استیون. (۲۰۰۳). مکان‌های عمومی، فضاهای شهری، ابعاد گوناگون طراحی شهری. قرائی، فریبا. شکوهی، مهشید. اهری، زهرا. صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۸)، انتشارات دانشگاه هنر تهران، چاپ اول.
- کاشانی جو، خشایار. (۱۳۸۹). بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای شهری عمومی شهری. نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ششم، ۹۵-۱۰۶.
- کتلین مدن. (۱۳۹۸). چگونگی تحول یک مکان: راهنمایی برای آفرینش فضاهای همگانی موفق. بهزادفر، مصطفی. قربانی، ابوالفضل، انتشارات پرهام نقش، چاپ اول.
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین. سلطان محمد لو، سعیده و سلطان محمدلو، نازی. (۱۳۹۵). طراحی پیاده راه و تأثیر آن بر کیفیت زندگی در بافت‌های تاریخی شهرها (مطالعه موردی: پیاده راه تربیت تبریز). دو فصلنامه معماری ایرانی، شماره ۹، ۱۷۴-۱۵۹.
- مهندسین مشاور معمار و شهرساز فرهاد. (۱۳۹۱). طراحی شهری و مناسب‌سازی عبور و مرور معلولین خیابان امام خمینی (ره). پروژه مناسب‌سازی محور مسجد جامع شهر یزد.
- Azami, A., (2018). Hyde Park, the Largest Royal Park in London. (2019, M ay, 20). from Eavar: <https://www.eavar.com>.
- Cullen, G., (1961). Reinhold Publishing Corporation. Townscape, New York.
- Gehl, J., (1987). Life between Building. Translated by J.Koch, New York. <http://region10.tehran.ir>
- Packet Park., (2019, Dece, 15). From. <https://landscaper.ir>
- Whyte, W. (1980). Social life of small urban space. Conservation. Project for Public Spaces, US nonprofit organization for creating and sustaining public places. www.pps.org. (Accessed in 10 november 2014).
- Zucker, P.,(1970), "Town and Square; From the agora to the village Green", The MIT Press, Massachusetts.